

Попович Г.В.

студент;

Збродська О.В.

кандидат економічних наук, старший викладач,

Буковинський державний фінансово-економічний університет

КЛАСТЕРИЗАЦІЯ ЯК ОДНА ІЗ НОВІТНІХ ФОРМ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Посилення процесів глобалізації та інформатизації економіки й стрімке завоювання ринків продуктами НТП істотно вплинули на розвиток економіки. Одним з найбільш ефективних шляхів підвищення конкурентоспроможності економіки країни на цьому етапі стає її кластеризація. Поняття «кластер» походить від англійського слова «cluster» та означає об'єднання кількох однорідних елементів, яке може розглядатися як самостійна одиниця, що володіє певними властивостями. В економічну літературу поняття «кластер» було введено Майклом Портером в 1990 році [7, с. 205].

Хоча на сьогодні можна констатувати високу популярність кластерного підходу, особливо в країнах ЄС та Північної Америки, в економічній науці на сьогодні відсутнє чітке визначення поняття «кластер» [3, с. 129]. Аналіз теоретичних підходів показав, що коло визначень даної дефініції надзвичайно широке, тому доцільно розглянути низку визначень цієї категорії, (табл. 1), складену автором на основі джерел: [2, с. 254], [6, с. 57].

Як видно з таблиці 1, наявність різних підходів до трактування сутності кластеру ще раз засвідчує складність і недостатню визначеність цієї економічної категорії.

Варто відмітити, що термін «кластер» використовується для позначення галузевої та географічної концентрації суб'єктів підприємництва, які виробляють та реалізують ряд подібних або взаємодоповнюючих продуктів і, таким чином, об'єднані спільними проблемами та можливостями. Така концентрація дає поштовх для розвитку інших галузей та сприяє створенню спеціалізованих послуг в технічній, адміністративній та фінансовій сферах. Кластери також слугують сприятливою базою для розвитку мережі громадських та приватних організацій, що підтримують розвиток місцевої економіки, пропагуючи колективне навчання та інновації шляхом здійснення прямої чи опосередкованої координації [7, с. 206].

Таблиця 1

Погляди вчених до визначення сутності дефініції «кластер»

№	Автор	Визначення
1.	М. Портер	Кластери – це сконцентровані за географічною ознакою групи взаємопов'язаних компаній, спеціалізованих постачальників, постачальників послуг, фірм у споріднених галузях, а також пов'язаних з їх діяльністю організацій (університетів, агентств зі стандартизації, торгових об'єднань) в певних галузях, які конкурують між собою, але при цьому ведуть спільну роботу
2.	В. Чужиков	Кластер – локально-ієрархічне об'єднання технологічно та географічно пов'язаних компаній, фінансових та інших бізнесових структур, які в межах певних регіонів створили оптимальну організаційну форму поєднання окремих своїх підрозділів з метою мінімізації витрат, а через це підвищення своєї конкурентоспроможності на національних і світових ринках; на вибір місця їх зосередження вплинули переваги якості місцевої інфраструктури, сприяння місцевої влади щодо організації підприємництва, можливість ефективного лобювання своїх інтересів, якість робочої сили, наявність університетів, лабораторій тощо
3.	О. Лугопольський	Кластер – це група локалізованих і взаємозалежних компаній, постачальників устаткування, комплектуючих, спеціалізованих послуг, інфраструктури, науково-дослідних інститутів, ВНЗ та інших організацій, які взаємодоповнюють і посилюють конкурентні переваги один одного для досягнення загальних цілей
4.	Л.С. Маркова	Кластери – це географічні концентрації підприємств однієї або кількох взаємозалежних галузей, які конкурують, але разом з тим кооперуються, і мають вигоди зі специфічних місцевих активів, близького розташування та соціальної адаптації

Роль кластерів полягає в тому, що вони можуть: посилювати процеси спеціалізації і розподілу праці між компаніями; ширше приваблювати клієнтуру, створюючи тісну взаємодію покупців і продавців; підносити інноваційність виробництва; знижувати вартість одиниці технічної послуги та продукції, що виготовлюється на основі спільної діяльності; створювати нові робочі місця; посилювати

міжфірмові потоки ідей та інформації; комбінувати підприємствам малого і середнього бізнесу переваги малих форм підприємництва та великих виробництв [2, с. 255].

За оцінкою експертів, до теперішнього часу кластеризацією охоплено близько 50% економік провідних країн світу, вона виступає як новий вектор розвитку світової економічної системи [1, с. 118].

Починаючи з 90-х рр. XX ст. кластери розглядаються як об'єкт промислової політики нового зразка – «кластерної політики», головною метою якої є покращення конкурентоспроможності країни або окремого регіону [3, 130]. Кластери стають полюсами економічного росту не тільки окремих регіонів, в яких вони локалізовані, але й держави загалом. А завданням держави є створення необхідних умов, привабливого інвестиційного середовища для зародження нових та розвитку існуючих кластерів [2, с. 256].

Як свідчить світовий досвід, велика кількість територіальних одиниць в багатьох країнах обрали кластери основою своєї політики економічного розвитку. Для прикладу, кластерна політика Франції відома як централізована загальнонаціональна політика, що реалізується на регіональному рівні та забезпечує ефективну співпрацю між різними рівнями реалізації політики. Уряд Франції здійснив важливі ініціативи та розпочав реалізацію масштабних програм відновлення французької промисловості. Ці ініціативи стали відомими як «Нова промислова політика Франції» [5, с. 30].

Кластеризація економіки дає такі основні переваги [узагальненого на основі 4-6]:

1. Всі учасники кластера зберігають свою юридичну і господарську самостійність, що не потребує створення ієрархічних органів управління, знижує адміністративні та організаційні витрати.

2. Між учасниками кластера встановлюються не тільки ринкові, конкурентні, а й довірчі відносини співробітництва в досягненні єдиної мети на основі спільних стратегічних планів, договорів та альянсів, спільного використання брендів та інших нематеріальних активів, трансфертних цін, особливих схем розподілу синергетичного ефекту.

3. Державне управління кластером розвиває плановірність розвитку, міжрегіональні зв'язки, дозволяє створити регіональну інноваційну та інфраструктурну систему, систему приватно-державного інвестиційно-інноваційного партнерства.

4. Фірми, що входять до складу кластера, часто виявляються здатними адекватніше і швидше реагувати на потреби покупців.

5. Участь в кластері надає також переваги в доступі до нових технологій, методів роботи або можливостей здійснення поставань.

6. Потенційні переваги кластерів в усвідомленні необхідності і створенні можливостей для інновацій дуже великі, але не менш важливою є гнучкість, що надається ними.

7. Всі учасники кластера одержують додаткові конкурентні переваги під впливом сукупної взаємодії ефектів масштабу і синергії.

Для оптимізації запровадження кластерної моделі в Україні доцільно розробити відповідну законодавчу базу, прискорити розробку національної стратегії кластеризації економіки, визначити головні структури з виконання національних і регіональних кластерних ініціатив та пріоритети формування в Україні регіональних інвестиційно-інноваційних кластерів, сприяти розвитку міжнародної співпраці вітчизняних кластерів з відповідними утвореннями ЄС, внести зміни в освітній процес з метою підготовки фахівців для роботи у кластерних моделях тощо. Також необхідно сформуванати умови для ефективного організаційного розвитку кластерів, включаючи виявлення учасників кластера, розробку стратегії його розвитку, що забезпечує усунення «вузьких місць» і обмежень, які підривають конкурентоспроможність продукції, що випускається в рамках ланцюжка виробництва доданої вартості, а також забезпечує нарощування конкурентних переваг учасників кластера [4, с. 239].

Забезпечити підтримку проектів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності учасників кластера, за рахунок фокусування і координації з урахуванням пріоритетів розвитку кластерів та заходів економічної політики за напрямками: підтримки розвитку малого та середнього підприємництва, інноваційної та технологічної політики, освітньої політики, політики залучення інвестицій, розвитку експорту, транспортної та енергетичної інфраструктури, галузей економіки [7, с. 207].

У цілому в контексті формування національної стратегії кластеризації України та її регіонів основна увага повинна приділятися створенню венчурної індустрії та технологічних кластерів, сприянню до об'єднання інтелектуальних і підприємницьких можливостей, побудові мережі бізнес-інноваційних структур різних рівнів (консалтингово-інформаційні центри та центри трансферу технологій → бізнес-інкубатори, які працюють з реально існуючими проектами → технологічний парк, що забезпечує умови проведення науково-дослідної роботи малими і середніми інноваційними та інноваційно-активними підприємствами → технологічні території) [3, с. 134].

Україна має значний потенціал для кластеризації як в області високих технологій, так і в традиційних напрямках. Тому необхідне забезпечення фінансової підтримки кластерних ініціатив з боку держави. Завдяки цим зусиллям, ресурсам, політичній волі Україна буде

підніматися сходинками інноваційного розвитку до активного діяча світового економічного простору.

Чому саме інноваційні кластери так необхідні Україні, і в чому їх відмінність від інших форм промислової конгломерації? Саме така, здавалося б, неекономічна категорія, як творчість (як основа усіх інноваційних стратегій и технологій) і визначає в дуже великій мірі економічну ефективність бізнесу в даний час. Традиційна економіка, яку періодично руйнують кризи і стагнації, потребує принципів змін.

Рух зі створення високотехнологічних, інноваційних кластерів «знизу», тобто з ініціативи самих учасників, в Україні є досить значним. Але без консультативної, інформаційної та фінансової підтримки цей рух не може бути швидким і успішним. Саме тому в Україні необхідно уважно вивчити європейський досвід підтримки інноваційно-орієнтованих підприємств, у тому числі й інноваційних кластерів.

Список використаних джерел:

1. Варяниченко О. В. Формування інноваційних кластерів в Україні як інструмент розвитку та конкурентоздатності / О. В. Варяниченко // Науковий вісник НГУ. – 2011. – № 3. – С. 118-121
2. Колодійчук А. В. Кластери – новітня форма організації промисловості / А. В. Колодійчук // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.12. – С. 254-257.
3. Кризька Р. Ю. Регіональні інвестиційно-інноваційні кластери : актуальні проблеми запровадження в Україні / Р. Ю. Кризька // Держава та регіони. Серія : державне управління. – 2011. – № 2. – С. 129-135.
4. Папковська О. Е. Формування кластерної політики в регіонах України / О. Е. Папковська // Праці Одеського політехнічного університету. – 2011. – Вип. 1. – С. 239-241.
5. Підвисоцький В. Г. Транскордонні кластери: європейський досвід створення та розвитку / В. Г. Підвисоцький // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 4. – С. 28-35.
6. Прощаликіна А. М. Проблеми і перспективи формування інноваційних кластерів в Україні / А. М. Прощаликіна // Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. – 2010. – Випуск 2 (8). – С. 55-63.
7. Руснак А. В. Кластерний підхід до розвитку сільських територій / А. В. Руснак // Вісник СевНТУ: зб. наук. пр. Серія: Економіка і фінанси. – 2012. – № 130. – С. 205-209.